

επιστημονικές απαντήσεις για το κέντρο της αθήνας;

*σημειώσεις πάνω στο ερευνητικό της αρχιτεκτονικής

Η μπροσούρα αυτή αποτελεί την εισήγηση της εκδήλωσης που έγινε την Δευτέρα στις 20/6/11, στο πολυτεχνείο, από το αυτοδιαχειριζόμενο στέκι αρχιτεκτονικής, με θέμα: **Το ερευνητικό της αρχιτεκτονικής για το κέντρο της Αθήνας.**

Είναι ένα μέρος από αυτά που θεωρούμε πως πρέπει να κάνουμε, συλλογικά και ισότιμα, απέναντι σ'ένα κόσμο που αρνούμαστε και στείρόμαστε ενάντια στις αρχές του, την ηθική του και όσα αυτός γεννάει.

Τα πανεπιστήμια της καπιταλιστικής μητροπόλης, αποτελούν για μάς τόπο για δράση και κριτική. Ποτέ δεν τα είδαμε σαν ξεκομμένες νησίδες ασύλου, αλλά κομμάτι αυτού του κόσμου, που μπορεί οι μπάτσοι του να είναι έξω - αλλά μην ξεχνιέστε - η ιδεολογία του είναι εδώ.

Η μπροσούρα αυτή τυπώθηκε και μοιράστηκε σε 500 + 800 αντίτυπα.

stekiar@yahoo.gr

το ερευνητικό πρόγραμμα

Επιτέλους, μετά από χρόνια το υπουργείο αποφάσισε ότι μπορούν να του φανούν χρήσιμοι οι αρχιτέκτονες που παράγει σωρηδόν τόσο καιρό, πέρα από το να διδάσκουν άλλους μικρούς αρχιτέκτονες και να υποβοηθούν τους διάφορους εργολάβους με τους οποίους «σχεδιάζει» και «υλοποιεί» τις κατά καιρούς παρεμβάσεις του στο δημόσιο και μη χώρο.

Αυτό το επιτέλους, λοιπόν, έχει να κάνει με το ερευνητικό πρόγραμμα που τρέχει στην αρχιτεκτονική του ΕΜΠ από το καλοκαίρι του 2010 με τίτλο: "Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνα και Πειραιά" και είναι μία από τις μεγαλύτερες ερευνητικές αναθέσεις του ΥΠΕΚΑ (πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ) στην αρχιτεκτονική σχολή, και πιο συγκεκριμένα στον γνωστό ακαδημαϊκό Παναγιώτη Τουρνιιώτη. Φυσικά το υπουργείο δε διάλεξε από μόνο του το συγκεκριμένο καθηγητή. Το πρόγραμμα αυτό, που έχει να κάνει με την ανάπλαση του κέντρου της αθήνας και τη σύνδεσή του με τον πειραιά (αυτό που στην επιστημονική αργκό θα ονομάζαμε υπερπρόζεκτ), είναι κομμάτι του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, του οποίου πρόεδρος είναι ο επίσης γνωστός Ιωάννης Πολύζος, καθηγητής, πρώην πρόεδρος της σχολής αρχιτεκτόνων, αθήνας και κρήτης (και γενικά πρόεδρος σε τόσα άλλα διοικητικά κομμάτια του πολύτεχνειου που δε φτάνει ο χώρος για να τα αναφέρουμε). Ο Πολύζος λοιπόν, ως εκλεγμένος από το υπουργείο πρόεδρος του ΟΡΣΑ (Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας) αναθέτει το ερευνητικό για το οποίο μιλάμε στον Τουρνιιώτη, ο οποίος μαζί με τους Κ. Μωραΐτη και Ε. Χανιώτου, σχηματίζουν μια ομάδα που αποτελείται από δευτερεύοντες ερευνητές συμβούλους και ειδικούς συμβούλους (όλοι επίσης γνωστοί καθηγητές του εμπ) καθώς και μια 10μελή ομάδα από σπουδαστές του μεταπτυχιακού και όχι μόνο, για τις «φρέσιες ιδέες» και φυσικά για τη χοντρή δουλειά. Αυτό που λέμε ένα αρχιτεκτονικό think tank με τα όλα του.

Μετά από πολύμηνη αναλυτική δουλειά, συζητήσεις επί συζητήσεων, παρουσιάσεις και συμμετοχή σε ημερίδες, κάπου στην άνοιξη του 2011, η ομάδα ξεκινάει να παρουσιάζει μερικές από τις γενικές

προτάσεις στις οποίες καταλήγει. Βάζοντας σαν στόχο τον «επαναπροσδιορισμό του κέντρου της μητροπολιτικής πρωτεύουσας», γίνεται λόγος για την «αναβάθμιση του δημοσίου χώρου» με ποικίλες κλασικές παραμέτρους, όπως το πράσινο, η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής σημαντικών κτηρίων και τα διάφορα καινούργια πλακίστρωτα, μεταξύ των οποίων η διαβόητη πεζοδρομηση της πανεπιστημίου. Γίνεται επίσης λόγος για τη «λειτουργική ανασύνδεση των αρχαιολογικών χώρων με την σύγχρονη πόλη», τη σύνδεση εμπορικού κέντρου με κολωνάκι-εξάρχεια, τραμ από το σύνταγμα μέχρι τα πατήσια, επανασχεδιασμό της πλατείας ομοιοίας και άλλων πλατειών και δρόμων που εντάσσονται στην περιοχή μελέτης.

Και θα γίνουν τελικά όλα αυτά;

Που σταματάει αυτός ο οίστρος, δεν έχει και τόση σημασία. Αυτό που μετράει, είναι στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης να έρθει η αναδόμηση της αθήνας, μιας αθήνας ευρωπαϊκής, με κύρος. Δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά αν μια τέτοια σειρά αναπλάσεων είναι κάτι υλοποιήσιμο στη δεδομένη φάση, που το κράτος περικόπτει ότι μπορεί, υποθέτουμε όμως ότι λύσεις βρίσκονται, όπως βρέθηκαν και σε άλλες ευρωπαϊκές μητροπόλεις (συμπράξεις ιδιωτικού - δημοσίου, ειδικές κρατικές συμφωνίες με μεγαλοεργολάβους και διάφορες ρυθμίσεις τέτοιου είδους).

Από την άλλη, ακόμα και στην περίπτωση που το υπουργείο δεν έχει σαν στόχο να φέρει εις πέρας τα σχέδια των αρχιτεκτόνων για την αθήνα, όλη αυτή η συζήτηση γύρω από το “κέντρο που κάτι χρειάζεται επιτέλους να γίνει” δεν παύει να κάνει μια άλλη πολύ σημαντική δουλειά. Να χτίζει σταδιακά, με όρους επιταχυνόμενης βαρβαρότητας και elegant λεξιλόγιο τη σύγχρονη ιδεολογία για την πόλη (που βάλθηκε να μοιάσει σε ευρωπαϊκή πρωτεύουσα λίγο πριν μας πετάξουν οριστικά με τις κλωτσιές απ' την ευρώπη) και τον κάτοικό της (τον έλληνα και συνάμα ευρωπαίο πολίτη – wanna be again καταναλωτή/γαμώ την κρίση). Και ταυτόχρονα να δείχνει επιθετικά προς το πιο υποτιμημένο κομμάτι της εργατικής τάξης, αυτό των μεταναστών, που αν σε καιρούς κερδοφορίας στις πλάτες του έπρεπε να καταλάβει μία φορά την θέση του στον πάτο, τώρα που τα πράγματα είναι πιο ζόρικια θα πρέπει να το καταλάβει δύο.

Ο χάρτης απεικονίζει την περιοχή μελέτης του ερευνητικού. Οι σκούρες περιοχές συμβολίζουν πεζόδρομους και πλατείες, ενώ η πιο σκούρα γραμμή αναφέρεται στο τραμ, το οποίο θα συνεχίζει την πορεία του απ' το Σύνταγμα μέσω πανεπιστημίου και πατησίων και θα φτάνει μέχρι τα πατήσια.

μεθοδολογία της έρευνας

Δεν θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με τις παρεμβάσεις που προτείνονται από τη ομάδα του ερευνητικού (επιλογή για την οποία θα μιλήσουμε παρακάτω). Σίγουρα όμως θα προσπαθήσουμε να ριζώσουμε μια ματιά στη μεθοδολογία που ακολουθείται στο θεωρητικό - αναλυτικό σκέλος της, καθώς και στα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για να γίνει όλη αυτή η δουλειά.

Ο Τουρνικιώτης, γνωστός στους ακαδημαϊκούς κύκλους για τη μεταμοντέρνα προσέγγισή του στην πόλη, έρχεται να προτείνει έναν εναλλακτικό τρόπο έρευνας, μια «στρωματογραφική διερεύνηση» όπως την ονομάζει στα σχετικά κείμενά του. Τίποτα το φοβερά καινούργιο, τα λεγόμενα layers, πεδία δηλαδή που αναφέρονται σε διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά της πόλης και συνυπάρχουν στον

ίδιο χώρο, ανταγωνιστικά το ένα προς το άλλο, σε συνεργασία, ή εντελώς αποκομμένα. Αυτές οι στρώσεις μπορεί να είναι άπειρες, μελετώντας την πολύπλοκη δομή μιας πόλης, πόσο μάλλον μιας πόλης σαν την αθήνα. Στην περίπτωση μας βέβαια επιλέγονται αυτά που μπορούν να φανούν χρήσιμα σαν εργαλεία. Είτε πρόκειται λοιπόν για σημεία αρχαιολογικής βαρύτητας, για πράσινους χώρους, εμπορικούς θύλακες, συγκεντρώσεις οξυγόνου και χάρτες θερμοκρασίας, είτε για ροές και στάσεις μεταναστών, περάσματα διαδηλώσεων, σημεία με γραφίτι και πυκνώματα παραβατικότητας στο δημόσιο χώρο, φτάνουμε να τα αντιμετωπίζουμε όλα σαν στρώσεις, ποιοτικά διαφορετικές μεν αλλά επιστημονικά ορισμένες σαν ισάξιες μονάδες μελέτης. Τέρμα οι ποσοτικές μελέτες της κλασσικής θετικιστικής πολεοδομίας, βασισμένες στον πληθυσμό, τις χρήσεις γης και τα κάθε είδους στατιστικά στοιχεία. Η νέα έρευνα για την πόλη αφορά πλέον τις σχέσεις όλων αυτών των στρώσεων, όλων αυτών των ποιοτικών χαρακτηριστικών μεταξύ τους, τον έλεγχο, την ενίσχυση ή και ενίοτε την εξάλειψή τους.

Δεν μιλάμε πια για την αυστηρή και σαφή οργάνωση του χώρου της παραγωγής, μεταφοράς και διάθεσης των εμπορευμάτων, και για τις διαδρομές των εργατών από και προς τα βιομηχανικά κέντρα (αν και για την αθήνα μάλλον ποτέ δε μιλούσαμε ακριβώς με αυτούς τους όρους). Όπως είπαμε και παραπάνω, τα νέα εργαλεία ανάλυσης αφορούν στην ιδεολογία, στη δημιουργία μιας νέας urban ταυτότητας των χρηστών του δημοσίου χώρου, μιας φιλοαστικής κουλτούρας, και φυσικά, μιας πόλης που να καθρεφτίζει αυτά τα χαρακτηριστικά. Και στη δεδομένη συνθήκη, τα εργαλεία αυτά είναι χρήσιμα, εκτός από τα χέρια των αρχιτεκτόνων και στα χέρια του εργοδότη τους. Είναι χρήσιμα γιατί μιλάνε για σχέσεις, τάσεις και υποκείμενα, τα πεδία δηλαδή της δημόσιας σφαίρας που δέχονται διαρκώς τον έλεγχο και την καταστολή, γιατί είναι και αυτά που σε μεγάλο βαθμό διαμορφώνουν την εξέλιξη της πόλης.

Για να γίνουμε κάπως πιο κατανοητοί, θα επιχειρήσουμε μια αντι-ανάγνωση στο βασικό κείμενο που παρουσίασε η ομάδα του ερευνητικού, σχολιάζοντας το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται και προσπαθώντας να δούμε ανάμεσα στις γραμμές, τις σημασίες και τα νοήματα γειωμένα στην υλική πραγματικότητα.

εγκατάλειψη - υποβάθμιση του κέντρου

“ Το πρόβλημα του κέντρου, στον βαθμό που υπάρχει ένα κοινό πρόβλημα, δεν είναι το αποτέλεσμα της εισβολής ή της κατάληψης του από “αλλότριες” δυνάμεις. Είναι αποτέλεσμα της σταδιακής εγκατάλειψης και της συνειδητής μετάλλαξής του με πρωτοβουλία και επιθυμία των ίδιων των κατοίκων του, που αναζητούσαν ένα καλύτερο αύριο αλλού, και την θεσμική υποστήριξη ή ακόμα και την παρότρυνση της πολιτείας. Η αποχώρηση αυτή δεν μπορεί να “γεμίσει” μόνο με ιστορία και ψυχαγωγία. Το υπολειμματικό κενό του κέντρου έλκει αναπόφευκτα όλες τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε αυτό, διαμορφώνοντας μια αντίστροφη πόλη. ”

Λέει δηλαδή ο κ. Τουρνικιώτης ότι το κέντρο έχει εγκαταλειφθεί, ότι είναι κενό. Και ακόμα χειρότερα. Δεν είναι απλά κενό, έχει καταληφθεί από «αλλότριες δυνάμεις». Ποιές είναι αυτές οι δυνάμεις που δε θεωρείται ότι γεμίζουν με τον επιθυμητό τρόπο το κέντρο, αλλά έχουν εισβάλλει και το έχουν σκεπάσει με σκοτάδι, δεν μας το διευκρινίζει.

Για να πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά όμως. Η «εγκατάλειψη» του κέντρου δεν αφορούσε γενικά τους κατοίκους του. Η κριτική περί ποιότητας ζωής και οικολογίας που ξεκίνησε κάπου στις αρχές του 80, ήταν κατά βάση μεσοστρωματική και αφορούσε αυτούς που είχαν τη δυνατότητα να αφήσουν το βρόμικο, πολύβουο και άσχημο κέντρο για πιο «πράσινες» γειτονιές στα προάστια.

Όσον αφορά την «πολιτεία» είναι γεγονός ότι δεν έμεινε αμέτοχη. Αν προσπαθήσουμε να πιάσουμε το νήμα των μεθοδεύσεων του κράτους ως προς την εγκατάλειψη του κέντρου θα ξεκινήγαμε από την χούντα και τη μεταφορά των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων από το κέντρο στην περιφέρεια. Η ιδέα αυτή των φοιτητικών στρατοπέδων (campus) εκτός πόλεως, είχε να κάνει κυρίως με τις ανάγκες της δημόσιας τάξης, αλλά οι συνέπειες της ήταν σημαντικές: μια μεγάλη μάζα πληθυσμού αφήνει το κέντρο για του ζωγράφου και τα ίλιστα παίρνοντας μαζί της ένα αριθμό από τυροπιτάδικα, φωτοτυπάδικα, καφετέριες και ότι άλλο μπορεί να τους ακολουθεί, αφαιρώντας τα από το κέντρο. Σύν τα χρόνια έχουμε την επέκταση των οδικών δικτύων προς την περιφέρεια και κυρίως την δημιουργία της αττικής οδού, η οποία αντί να λύσει τα κυκλοφοριακά προβλήματα υπερτοπικής παρακάμψης της

πόλης (όπως αρχικά διατεινόταν) αυτό στο οποίο κυρίως συνέβαλε ήταν η διασύνδεση μεταξύ νέων ζωνών κατοίκησης, «μακρινών», και τόπων εργασίας είτε γύρω από τους βασικούς οδικούς άξονες, είτε στην περίμετρο της αθήνας. Η προσθήκη του προαστιακού και των γραμμών του μετρό συνέβαλε ακριβώς στο ίδιο: στην αρκετά μεγάλη μετακόμιση της πρώτης κατοικίας μεσοστρωμάτων προς τα βόρεια. Την οποία με την σειρά του ακολούθησε το εμπόριο (όπως τα διάφορα malls) στα προάστια, σε βάρος πάντα του κέντρου. Και πάλι πρόκειται για μεθοδική, σχεδιασμένη δράση εις μέρους τόσο του κράτους όσο και των αφεντικών του κατασκευαστικού τομέα, το οποίο περιείχε ακόμα την μετακίνηση διοικητικών και άλλων κέντρων στα περίξ (υπουργείο μεταφορών, υπουργείο παιδείας, χρηματιστήριο κλπ) όπως και των ολυμπιακών εγκαταστάσεων, που επιλέχθηκαν να κατασκευαστούν επίσης στην περιφέρεια.

Αυτό δεν σήμαινε πως το κέντρο θα έμενε κενό από πλευράς καπιταλιστικής αξιοποίησης. Η τρύπα του κέντρου παραδόθηκε “στην οικονομία του εγγλήματος” που όσο της λείπει σε illustration, τόσο εμφανίζει εξαιρετική κερδοφορία, παράλληλα με την εγκατάσταση εκεί μεταναστών για πολλούς και διαφορετικούς λόγους. Τα κυκλώματα σωματεμπορίας εγκατέστησαν εκεί “φθηνές” γυναίκες - κρατούμενες (σε σημείο που η ολυμπιακή αθήνα να παinueύεται για την επάρκεια “νυχτερινών υπηρεσιών” προς όλο το πλήθος των τουριστών), και τα παρηκμασμένα ξενοδοχεία αξιοποιήθηκαν αντίστοιχα. Παρατηρήμένα διαμερίσματα, γραφεία, αποθήκες νοικιάστηκαν συστηματικά σε μετανάστες με το κεφάλι. Όσον αφορά τους τελευταίους, ήταν αυτοί που δούλεψαν στο ελληνικό όνειρο, είτε στα ολυμπιακά έργα, είτε στα παρελκόμενα. Και είναι ευνόητο το γιατί επέλεξαν (αν μπορεί κανείς να το πει αυτό) τις περιοχές του κέντρου. Δεδομένης της κινητικότητας και της αστάθειας των οικοδομικών και συναφών εργασιών, το κέντρο αποτελεί το μοναδικό συγκοινωνιακό κόμβο των μέσων μαζικής μεταφοράς για όλο το λεκανοπέδιο.

Για να το πούμε και πιο ξεκάθαρα, «το πρόβλημα του κέντρου, στον βαθμό που υπάρχει ένα κοινό πρόβλημα, δεν είναι [ούτε] το αποτέλεσμα της εισβολής ή της κατάντησής του από “αλλότριες” δυνάμεις, [ούτε] το αποτέλεσμα της σταδιακής εγκατάληψής και της συνειδητής μετάλλαξής του με πρωτοβουλία και επιθυμία των ίδιων των κατοίκων του» άντε και με την «παρότρυνση της πολιτείας». Ήταν η οργάνωση της εκμετάλλευσης της εργασίας με όλους τους τρόπους και όλα τα μέσα στο μητροπολιτικό πεδίο. Από

την μία η οργανωμένη μεταφορά στην περιφέρεια του «λευικού» καπιταλισμού, σε συνδυασμό με την μετεγκατάσταση των μεσοστρωμάτων στις ίδιες περιοχές και από την άλλη η εξίσου οργανωμένη μεταφορά (και επέκταση) του «μαύρου» καπιταλισμού στο κέντρο, σε συνδυασμό με την εγκατάσταση εκεί των μεταναστών εργατών. Αυτές ήταν δυο παράλληλες, ταυτόχρονες και συμπληρωματικές διαδικασίες. Ειδικά οι ολυμπιακοί αγώνες (σαν παράδειγμα αυτών των διαδικασιών) θα έπρεπε να αποτελούν μάθημα εφαρμοσμένης πολεοδομίας για κάθε επίδοξο αρχιτέκτονα.

συλλογική ταυτότητα - επιθυμητή διαστρωμάτωση

“ Η συγγλίνουσα άποψη είναι πως έχουμε ανάγκη από ένα κέντρο πόλης στο οποίο να αποδίδουμε συλλογικά την ταυτότητα της πόλης μας. Ταυτόχρονα όμως τα «συλλογικά» και η «ταυτότητα» είναι δυο μεταβλητές παράμετροι, και όχι μόνο στο χρόνο, επειδή γράφονται σε πληθυντικό αριθμό, ανάλογα με το υποκείμενο, τη χρήση ή ακόμα και την ώρα της ημέρας. Στη διαφορεική αυτή προσέγγιση έχει συμβάλει ανατίρησητα η κοινωνική και πολιτισμική αναδιάρθρωση του πραγματικού πληθυσμού της πρωτεύουσας, στην οποία κατοικούν πλέον πολύ διαφορετικές κοινότητες. Η επιστροφή στο κέντρο θα αναφέρεται αναγκαστικά σε αυτό το κέντρο και θα στηρίζεται στη διατήρηση, ανάδειξη και ενίσχυση εκείνων των συστατικών στοιχείων που συνιστούν σήμερα την επιθυμητή διαστρωμάτωση της κεντρικότητας, και με τις δυναμικές που αναπτύσσεται στη συνέχεια. ”

Εδώ τα πράγματα κάπως ξεκαθαρίζουν. Αρχίζουμε να μιλάμε για υποκείμενα, κοινότητες και διαστρωματώσεις, και όχι αφηρημένα για «δυνάμεις» όπως στην αρχή του κειμένου. Μιλάμε όμως και για «επιστροφή στο κέντρο» και συγκρότηση της «συλλογικής ταυτότητας της πόλης». Και εδώ μπαίνουν κάποια ερωτήματα. Ποιά είναι αυτή η ταυτότητα και ποιά είναι τελικά τα υποκείμενα που θα την αποδώσουν στο κέντρο της πόλης; Αυτοί που μένουν ήδη εδώ, αυτοί που χρησιμοποιούν το κέντρο γενικότερα ή αυτοί που θα «επιστρέψουν» για να μείνουν; Και είναι δυνατόν να υπάρξει αυτή η συλλογική αντίληψη για την Αθήνα, όταν η ίδια είναι προϊόν διαφορετικών και επί το πλείστον ανταγωνιστικών διεργασιών; Και το πιο τρανταχτό: Ποιά είναι τελικά η επιθυμητή διαστρωμάτωση και από ποιούς ακριβώς είναι επιθυμητή;

Καταρχήν, στο μικροαστικό φανταστικό της ειδυλλιακής πόλης ποτέ δεν χωρούσαν πρεζάκια και ζητιάνοι. Ήταν μετά το '90 και κυρίως μετά τα '00 όμως που οι μετανάστες εργάτες έχουν μπει στο επίκεντρο ως το πρόβλημα του κέντρου. Και είναι χαρακτηριστικό ως προς την διαχείριση αυτών των ζητημάτων, πώς εμφανίζονται τα προβλήματα του κέντρου μετά την εγκατάλειψη από τους μεσοστρωματικούς κατοίκους του: κυκλοφορικά προβλήματα, συνεχείς διαδηλώσεις, επεισόδια και μετανάστες. Μια ρητορική δηλαδή δημόσιας τάξης.

Και όσον αφορά το πνεύμα της συγκρότησης της ταυτότητας της πόλης, αυτό έρχεται σαν συνέχεια της συγκρότησης της νέας ταυτότητας του έλληνα πολίτη που αναφέραμε αρκετά πιο πριν. Ήδη, η δεκαετία του '90 ήταν το πιο βολικό περιβάλλον για να ανθίσουν τα χιλιάδες «εγώ». Η ειμετάλλευση των μεταναστών εργατών (και το χρηματιστήριο στη συνέχεια), έδιναν τις υλικές δυνατότητες, ενώ το lifestyle έχτιζε σιγά σιγά την γενική κουλτούρα του ατομισμού. Ο εαυτός σαν κεφάλαιο και οι σχέσεις σαν επενδύσεις αποτελούσαν την κυρίαρχη εννόηση του εαυτού. Όλη αυτή η εξατομίκευση όμως δεν θα μπορούσε να συνεχίζεται εν μέσω κρίσης. Οι διαψευσμένες φιλοδοξίες για καριέρα χρειάζονται μια συλλογική ταυτότητα για να μπορούν να στηριχτούν. Αυτή η ταυτότητα προβάλλεται τότε στιγματιστική, τότε εναλλακτική και κουλτουριάρικη, αλλά πάντα εμπεριέχει την νομιμότητα, την «καθαρότητα» και στην ουσία εμπεριέχει τον ίδιο φασισμό. Είναι μια ταυτότητα εθνική. Και μέσα σε αυτήν την συνθήκη *«έχουμε ανάγκη από ένα κέντρο πόλης στο οποίο να αποδίδουμε συλλογικά την ταυτότητα της πόλης μας.»* Όπως είναι φυσικό μία τέτοια ταυτότητα δεν χωράει «ξένους», δεν χωράει τις «διαφορετικές κοινότητες» που κατοικούν τη δεδομένη στιγμή στο κέντρο. Με τον ίδιο τρόπο που, θα 'λεγε κανείς, δε χωράνε στους αγανακτισμένους του συντάγματος σκουρόχρωμοι ή συγκρουόμενες τάσεις παρά μόνο όσα εγώ είναι ανέξοδα και πάντα στο πλαίσιο της εθνικής ενότητας.

Και όπως λέει και το ερευνητικό, η ταυτότητα του κέντρου έχει να κάνει με το υποκείμενο που την χρησιμοποιεί, γι' αυτό λοιπόν *«Η επιστροφή στο κέντρο θα αναφέρεται αναγκαστικά σε αυτό το κέντρο και θα στηρίζεται στη διατήρηση, ανάδειξη και ενίσχυση εκείνων των συστατικών στοιχείων που συνιστούν σήμερα την επιθυμητή διαστρωμάτωση της κεντρικότητας...»*. Και σε τελική ανάλυση, ο καθένας μπορεί να θέλει να «διαστρωματώσει την κεντρικότητα» από το γραφείο του όπως γουστάρει ή όπως ταιριάζει στο

ακαδημαϊκό του προφίλ, αλλά αν έκανε καμιά βόλτα τον τελευταίο μήνα στους κεντρικούς δρόμους, θα καταλάβαινε στην πράξη το πώς η ελληνική ρατσιστική λαίλαπα (η ατμομηχανή του αιτήματος για ανάπλαση) αντιλαμβάνεται την επιθυμητή διαστρωμάτωση, ή αν το έχει καταλάβει ήδη, να μη νομίζει ότι χρησιμοποιώντας όταν μιλά μια συρραφή από ακατανόητες σε νορμάλ ανθρώπους λέξεις, θα μας μπερδέψει και θα ξεχάσουμε κι αυτά που ξέραμε.

πολυδιάστατη λειτουργικότητα

“ Η κρίση του κέντρου, που βιώνει η συλλογική μας συνείδηση θα μπορέσει να αναστραφεί με μια σειρά από συνδυασμένες ενέργειες που θα ενισχύσουν την κατοικία στο κέντρο, θα διατηρήσουν τις παλιές επαγγελματικές δραστηριότητες που φθίνουν και θα φέρουν νέες, οι οποίες θα τονώσουν τη δυναμική του. Η διατήρηση της πολυδιάστατης λειτουργικότητας πρέπει να είναι ένας στρατηγικός στόχος. Δεν πρόκειται όμως για αναβίωση του παρελθόντος. Το ζητούμενο είναι η δημιουργία εννοιικών συνθηκών για την εγκατάσταση ποικίλων χρήσεων, που θα πυκνώσουν οικονομία, εμπόριο και αναψυχή, την καλλιτεχνική και τη μεταποιητική παραγωγή και των κόσμων τους, την κατοικία και τις συναφείς εξυπηρετήσεις, στη λογική της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ταυτόχρονα πρέπει να αναδειχθεί το οικοδομικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό οικοσύστημα του κέντρου ως ενιαίο σύνολο. ”

Αφού λοιπόν κατοχυρώθηκε ο όρος «συλλογική συνείδηση», άρα και οι υποθετικοί φορείς της, περνάμε στους τρόπους λειτουργίας του κέντρου από αυτούς τους νέους κατοίκους - χρήστες. Πώς θα πρέπει να είναι άραγε το νέο «πολυδιάστατο» μοντέλο για τη σύγχρονη πόλη, και συγκεκριμένα ποιά θα είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που θα κάνουν το κέντρο αντιληπτό ως «ενιαίο σύνολο»;

Μπορεί η αθήνα να γλύτωσε σε μεγάλο βαθμό την επέλαση του μοντερνισμού και της αυστηρής φορντικής οργάνωσης του χώρου (οργάνωση με όρους παραγωγικής ευρυθμίας), παρ' όλα αυτά δε σημαίνει ότι παραμένει εκτός ενός συνολικού σχεδίου από μεριάς του κράτους και των αφεντινών. Ο ΟΡΣΑ και το ερευνητικό του πολυτεχνείου είναι ακριβώς αυτό: μια στρατηγική της αξιοποίησης του

κέντρου προς όφελος της εκμετάλλευσης της εργασίας και ελέγχου των προλεταρίων με τρόπο πλέον ακολουθεί πιστά τις δυτικές αντιλήψεις για την πόλη.

Στις δυτικές μητροπόλεις, η κριτική στην φορντική πόλη έφερε το τέλος του μοντέρνου τρόπου οργάνωσης του χώρου και εγκαινίασε έναν νέο. Η κριτική αυτή μίλησε για τον παγερό χαρακτήρα των πόλεων με εκτεταμένο zoning (την διαχωρισμένη χωροθέτηση ζωνών κατοίκησης, εργασίας, αναψυχής κτλ) και για την νέκρα των πόλεων που ο σχεδιασμός τους υπάγεται στην χωρική αναζήτηση εργατάστασης των χρήσεων, βάση μιας αυστηρά ορθολογικής και προϋπολογισμένης συσχέτισης των λειτουργιών. Η ήττα των κινημάτων των '60 και '70 έδειξε για τα επόμενα 40 χρόνια ποιος θα συνέχιζε να έχει τον κύριο λόγο πάνω στην διαμόρφωση των πόλεων. Το μοντέλο που διαμορφώθηκε προσπαθήσει να αφομοιώσει / ενσωματώσει με ελεγχόμενο τρόπο την κριτική αυτή, στο μοντέλο της μεταφορντικής πόλης, αυτό που στη γλώσσα της πολεοδομίας λέγεται μεταμοντέρνο.

Το μοντέλο αυτό δε μεταφράζεται σε μια πόλη με τις κατοικίες στα περιχώρα και την εργασία στο κέντρο, αλλά μια πόλη δικτυακή, ευέλικτη που δημιουργεί πυκνώσεις εμπορίου και αναψυχής, πυκνώσεις «πολιτισμού» και τέχνης καθ' όλη την επικράτειά της. Φυσικά δεν ήταν μόνη της η πολεοδομία που προσπάθησε να αφομοιώσει τις αρνήσεις και να τις εκφράζει χωρικά. Πολλοί ακόμα παράγοντες ήταν αυτοί που συνέβαλαν στην διαμόρφωση της μεταφορντικής πόλης. Η πολύχρωμη, προσαρμοστική, ευρηματική με όρους διαφήμισης, σχέση του εμπορεύματος, ήρθε να διαμεσολαβήσει τις αρνήσεις των πολλαπλών υποκειμένων που συνέθεσαν τα κινήματα των '60 και '70. Ήρθε σαν απάντηση και επειτάθηκε σε όλους τους τομείς των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, έξω από τον επίσημο χρόνο εργασίας, με επίκεντρο την αξιοποίηση/ανάληψη του ελεύθερου χρόνου, για χάρη του κεφαλαίου, διαμορφώνοντας έτσι την εικόνα της πόλης των υπηρεσιών. Ακόμα και η ατελείωτη μπουρδολογία επιπέδου free press περί τέχνης και αστικού τοπίου και ενός κύματος νέας αστυφιλίας (σαν ανούσιο κατάλοιπο καταστασιασμού), διαμόρφωσε το φαντασιακό της επιθυμητής πόλης. Lofts και κουλτουριάρικα στέκια σε underground περιοχές, που πρέπει να συνεχίζουν να θυμίζουν εργατιά, αλλά χωρίς εργάτες και κυρίως χωρίς μετανάστες, όχι τουλάχιστον περισσότερους από όσους χρειάζεται για να παραμείνει “μια ατμόσφαιρα”.

Και το πολιτιστικό/συμβολικό φορτίο της πόλης, όπως αναφέραμε, βρίσκεται στην καρδιά αυτής της εξέλιξης. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο το ότι η διατήρηση (και όχι η δημιουργία) της πολυδιάστατης λειτουργικότητας έρχεται σαν συνέχεια να «τονίσει» ξεχασμένες σχεδόν δραστηριότητες του κέντρου (όπως η μεταποίηση), αξιώνοντας έτσι και μια ιστορικότητα, ακόμα κι αν αυτό δεν μπορεί παρά να αφορά την τουριστική αξιοποίηση τους.

Έχει λοιπόν τελειώσει η εποχή των διαχωρισμένων τομέων κατοικίας, εμπορίου, βιοτεχνίας κλπ: *«το ζητούμενο είναι η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την εγκατάσταση ποικίλων χρήσεων, που θα πικνύσουν οικονομία, εμπόριο και αναψυχή, την καλλιτεχνική και τη μεταποιητική παραγωγή και των κόσμων τους, την κατοικία και τις συναφείς εξυπηρετήσεις...»*. Αυτό δε σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι τα προάστια θα μεταφερθούν στο κέντρο μαζί με τους κήπους τα αυτοκίνητα και τις μεζονέτες τους. Ούτε πως στο κέντρο θα αναμειχθούν υποκείμενα και χρήσεις με τυχαίο τρόπο. Όταν μιλάμε για δικτυακή πόλη, αναφερόμαστε σε ένα σύνολο από επιμέρους θύλακες δουλειάς, αναψυχής, κατοικίας, αθλητισμού, ή και όλων μαζί, ανάμεσα στους οποίους μπορεί κανείς να μεταφέρεται με ασφάλεια και ταχύτητα με τα σύγχρονα μέσα μαζικής μεταφοράς ή μέσω κεντρικών αυτοκινητόδρομων, χωρίς να χρειαστεί να αναμειχθεί με καμία από τις περιοχές τις οποίες διασχίζει στο ενδιάμεσο των προορισμών του. Ο δημόσιος χώρος στο κέντρο, σαν ένας τέτοιος θύλακας, θα είναι οργανωμένος με τρόπο που να επιτρέπει σε όσους ανήκουν στην «επιθυμητή διαστρωμάτωση» να διασκειδάζουν, να ψωνίζουν, να κυκλοφορούν, να διαμένουν σε συγκεκριμένες κεντρικές περιοχές, ή και να επιστρέφουν με ευκολία στα προάστια, χωρίς να έρθουν σε επαφή με τις περιοχές της «ανεπιθύμητης διαστρωμάτωσης». Για να λειτουργήσει βέβαια αυτό το θεματικό πάρκο, με τις χιλιάδες υπηρεσίες, κάποιιοι θα συνεχίσουν να σπρώχνονται προς τα έξω για να βρουν φθηνότερη κατοικία, και ταυτόχρονα να κινούνται καθημερινά προς τα μέσα για να δουλέψουν. Το πόσο υποτιμούνται ή και αγνοούνται οι ζωές των εν λόγω στρωμάτων σε έρευνες όπως αυτή, μάλλον είναι ξεκάθαρο.

τι θα προτεΐναμε

Αναρωπιέται κανείς ποια τελικά θα ήταν η «σωστή» παρέμβαση, πώς θα μπορούσαμε να επιλέξουμε ανάμεσα σε αλλαγές χρήσεων, πεζοδρομήσεις, πλατείες και λοιπά εγχειρήματα. Για εμάς η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι πως καμία ανάπλαση και καμία παρέμβαση (από μεριάς του κράτους και των αφεντικών), δεν είναι σε θέση να βελτιώσει την κατάσταση. Και είναι θλιβερό να μην γίνεται αντιληπτό με πόσο λάθος τρόπο διατυπώνεται αυτό το ερώτημα. Γιατί σε ένα χώρο που διαμορφώνεται από ένα πλέγμα σχέσεων ήδη αλωμένων από τον καπιταλισμό, είναι τουλάχιστον αφελές να πιστεύει κανείς πως, αν κάνει χωρικές αλλαγές, θα μεταμορφώσει μαζί και όλο αυτό το παγιωμένο και ισχυρό δίκτυο συμφερόντων, τεταμένων ισορροπιών και οργανωμένων μηχανισμών, που διαμορφώνουν και ελέγχουν την πόλη. Μάλλον λοιπόν, μιλάμε για μια αμφίδρομη διαδικασία. Που όμως διέπεται από μια ισχυρή και καθολική συνθήκη. Αυτή του εμπορεύματος και της αγοράς. Είναι λοιπόν εύκολο να καταλάβει κανείς και το πώς θα μεταλλαχθεί οποιαδήποτε πρόταση αν υπαχθεί σε αυτούς τους κανόνες αλλά και το είδος των τρόπων με τους οποίους θα εφαρμοστεί.

Αυτό όμως είναι κάτι που εσκεμμένα αποκρύπτεται όταν γίνεται λόγος για αναπλάσεις, ενώ πολύ εύκολα προωθείται ένα επιστημονικό σύνολο από «αντικειμενικά» επιχειρήματα, που προσπαθούν να τοποθετήσουν τα πραγματικά ζητήματα του ζωντανού χώρου σε μια αποστειρωμένη και διαχειρίσιμη βάση. Πίσω από αυτή την αντιμετώπιση και με το ανάλογο λεξιλόγιο, κρύβεται το κοινό μυστικό: ότι οι αναπλάσεις αποτελούν ισχυρά όπλα επιβολής στο φυσικό χώρο και βίαιης αλλοίωσης και καταστολής των κοινωνικών σχέσεων που έχουν διαμορφωθεί μέσα του, ώσπου αυτές να μεταλλαχθούν ή να αντικατασταθούν με νέες, επιθυμητές και πιο ελεγχόμενες. Μια διαδικασία πολύ διαφορετική από αυτή που περιγράφουν οι επιστήμονες και οι ακαδημαϊκοί στα σχεδιαστήρια και στις παρουσιάσεις.

Είναι σαν να μην καταλαβαίνει κανείς ότι το πράσινο μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα του αέρα που αναπνέουν οι κάτοικοι μιας περιοχής, ενώ ταυτόχρονα να ανεβάσει τόσο την αξία γης, ώστε οι ίδιοι

κάτοικοι να αναγκαστούν να φύγουν. Ή ότι η πεζοδρομηση ενός δρόμου πέρα απ' το ότι αποτελεί σίγουρη επενδυτική κίνηση, ακολουθούμενη από ανάλογες αναπλάσεις κτιρίων έτοιμα να φορτωθούν εμπορεύματα και κουλτούρα προς κατανάλωση, ταυτόχρονα είναι και βίαιη εικαθάρωση του δρόμου από μετανάστες μικροπωλητές, άστεγους και από οτιδήποτε άλλο «ενοχλεί» ή διαταράσσει την ομαλή εμπορική λειτουργία.

Όταν μιλάμε βέβαια για ομαλή εμπορική λειτουργία, δεν πρέπει να ξεχνάμε ένα τεράστιο κομμάτι που λειτουργεί παράλληλα με τις φαναταχτερές βιτρίνες και τα μαγαζιά της τέχνης. Και αυτό είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το μαύρο εμπόριο, είτε μιλάμε για προέξα και πορνεία, είτε για τη διαχείριση και το εμβιαστικό σπρώξιμο των μεταναστών στις χαμηλότερες βαθμίδες του εγκλήματος ή τα ντιλια των μαφιών real estate. Γιατί σε εποχές όπως αυτή, ο μαύρος καπιταλισμός γίνεται ανταγωνιστικά προσοδοφόρος για το κράτος, σε σχέση με το λευκό. Τα δίκτυα λαθρεμπορίου κάθε είδους, ανθρώπων και εμπορευμάτων, είναι αυτά που διαμορφώνουν ένα σύνολο από ροές και πιάτσες που καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την οργάνωση του δημόσιου χώρου, και είναι μια διαδικασία τόσο βρώμικη και οχυρωμένη, που μπορούμε μόνο να υποθέσουμε προς τα πού θα κινηθεί, βασισμένοι πάντα στα λιγοστά εμφανή στοιχεία. Και αυτά είναι μονοπάτια που καμία ανάπλαση, κανένα σχέδιο και καμία μακέτα ονειροπόλων αρχιτεκτόνων δεν πατά, ούτε που τα ακουμπά. Πόσο μάλλον μια μελέτη με εργοδότη το κράτος, που περνά μέσα από θεσμικά γρανάζια και πόσα άλλα. Πόσο μάλλον όταν αυτό το οποίο αποτελεί κομμάτι αυτής της μελέτης είναι στην ουσία η κεντρική πολιτική για τη διαχείριση των μεταναστών. Πόσο μάλλον όταν αυτή η πολιτική δε χαράσσεται σύμφωνα με καμία ανοιχτή ή φανερή διαδικασία, αλλά με κρατικές και διακρατικές μαφίες και συμφωνίες δισεκατομμυρίων. Και εφαρμόζεται με καθόλου επιστημονική ή θεωρητική, αλλά πραγματική, ακραία βία. Είναι λοιπόν άξιο λόγου πώς, σχεδόν όλοι όσοι δουλεύουν σε τέτοιες θέσεις, αποκηρύπτουν ή αγνοούν παντελώς ποιος βάζει τελικά τους κανόνες ή ακόμα χειρότερα, πιστεύουν πως μια «σωστή» δουλειά θα έχει αντίτυπο στην οργάνωση και τη λειτουργία αυτής της «αντίστροφης πόλης» όπως την ονόμασε και ο Τουρνικιώτης στο κείμενό του. Ότι μπορούν δηλαδή, με όπλο τα αρχιτεκτονικά τους εργαλεία να τα βάλουν με στρατό, μπάτσους και νταβάδες κάθε είδους, και να σουλουπώσουν την κατάσταση, με βάση την ευαισθητοποιημένη τους ματιά για αυτά τα θέματα.

Μήπως όλο αυτό γίνεται τελικά για να βγει κανείς με καθαρά χέρια έχοντας κάνει τη δουλίτσα του; Μήπως συμφέρει να πιστεύει κανείς για τον εαυτό του ότι είναι κάτι παραπάνω, και όχι απλά ένα οργανικό και απαραίτητο συμπλήρωμα στις ήδη εγκατεστημένες, άγριες διαδικασίες επιτάχυνσης της βίας και του ελέγχου από τη μεριά του εργοδότη του, του κράτους δηλαδή και των κυκλωμάτων του;

αφομοίωση των κριτικών

Σε κάθε περίπτωση, όσο κι αν προσπαθήσει κανείς να αγνοήσει τα παραπάνω, ένα τέτοιο ερευνητικό αποτελεί ξεκάθαρο δείκτη του πώς το κράτος και τα αφεντικά έχουν καταφέρει να αφομοιώσουν το λόγο του πιο αριστερίζοντος κομματιού της σχολής και να τον χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους. Τα ίδια τα κείμενα της ομάδας του ερευνητικού δείχνουν να δομούνται από ένα λεξιλόγιο επιστημονικό, αριστερή ευαισθησία και αρκετό ρεαλισμό, δημιουργώντας έτσι ένα προφίλ υπεράνω κριτικής. Ένας λόγος, που σε πρώτη φάση δείχνει να υπολογίζει τους μετανάστες στον “πραγματικό” πληθυσμό του κέντρου, δείχνει να ακολουθεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες του συνολικού πληθυσμού της αθήνας - αν είναι ποτέ δυνατό να υπάρχει κάτι τέτοιο - και δείχνει να αντιστέκεται στην ρατσιστική αντίληψη για την διαχείριση των ζητημάτων αυτών.

Πώς όμως θα χρησιμοποιήσει εν τέλει αυτόν τον λόγο και τη δομημένη καθαρή εικόνα το κράτος, έχοντας πάντα στο νου μας ότι προσέλαβε για κάποιο λόγο όλους αυτούς τους ερευνητές; Σίγουρα πάντως δε θα πει συν γνώμη, έκανα λάθος τόσο καιρό, ας αλλάξω στρατηγική. Όποιος χρησιμοποιεί το γνωστό επιχειρημα «αν δεν το κάναμε εμείς, που είμαστε αριστεροί και ευαισθητοποιημένοι, θα το έκαναν άλλοι πολύ χειρότερα» είναι σαν να μη βλέπει ότι η δουλειά που κάνει είναι εξαιρετικά χρήσιμη γιατί απλά νομιμοποιεί αυτό που ούτως ή άλλως θα γινόταν από τη μεριά του κράτους. Για αυτή ακριβώς τη νομιμοποίηση με ακαδημαϊκή βούλα είναι που πληρώνεται. Και φυσικά, η διαχείριση του κέντρου και των απαγορευμένων μεταναστών εργατών που κυκλοφορούν εκεί, σε τέτοια έκταση, με τόση βαρβαρότητα και με τις ελάχιστες κοινωνικές αντιδράσεις είναι κάτι που ποτέ δεν θα μπορούσαν να το κάνουν οι φασίστες, με τον άτσαλο, λαϊκιστικό ρατσιστικό λόγο τους. Κάποιοι λοιπόν συνεχίζουν να κάνουν τη βρώμικη δουλειά και κάποιοι φροντίζουν να ρίχνουν στάχτη στα μάτια όσων προσπαθούν να δουν.

υποκείμενα

Και μερικές τελευταίες κουβέντες για όσους συμμετέχουν στο εν λόγω ερευνητικό. Κατ' αρχάς ένα ερευνητικό τέτοιου μεγέθους σπάνια παίζει στην αρχιτεκτονική. Οι καθηγητές στην σχολή μας (τουλάχιστον απ' όσο ξέρουμε) έχουν συνηθίσει να διαχειρίζονται δουλειές πολύ μικρότερης εμβέλειας. Όπως καταλαβαίνετε μια τέτοια μπίζνα μάλλον θα αποτελέσει πεδίο διαμάχης για το ποιος θα την «πάρει», αποκομίζοντας μαζί όλα τα οφέλη σε χρήμα και δόξα που την ακολουθούν. Ίσως γι' αυτό πέρα από τον Τουρνικιώτη που είναι ο επιστημονικός υπεύθυνος και τους Μωραϊτή και Χανιώτου που συμμετέχουν ως ερευνητές, φιγουράρουν άλλα 10 όνομα καθηγητών ως σύμβουλοι και ειδικοί σύμβουλοι (μεγάλη πίτα, πολλά τα κομμάτια). Ξέρουμε επίσης πολύ καλά πως ο λόγος που περισσότεροι καθηγητές δεν συμμετέχουν στο εν λόγω εγχείρημα, δεν είναι γιατί βλέπουν με κριτική ματιά τέτοιες ενέργειες, ούτε γιατί μένουν συνειδητά έξω από τον χορό των μικρών και μεγάλων «δουλειών» που περνάνε (άλλοτε υπόγεια και άλλοτε φανερά) από την θέση τους στο ίδρυμα, αλλά γιατί δεν μπόρεσαν να «χωθούν» έγκαιρα μέσα στη συγκεκριμένη. Αυτός είναι και ο λόγος που πολλοί από όσους δεν πήραν κομμάτι απ' την πίτα τρέχουν με την πρώτη ευκαιρία να σαμποτάρουν τους συνάδελφους τους που τα κατάφεραν.

Εκτός από τους καθηγητές, μην ξεχνάμε ότι συμμετέχουν στην ερευνητική ομάδα και κάποιοι φοιτητές του μεταπτυχιακού. Που κάνουν τη χοντρή δουλειά και μάλιστα την κάνουν και πολύ φτηνά, σχεδόν όσο ένα γκαρσόνι για να κουβαλάει ποτά όλο το βράδυ. Το γκαρσόνι βέβαια πληρώνεται στην λήξη της βάρδιας. Κάτι που αν δεν κάνουμε λάθος δεν ισχύει ούτε κατ' ελάχιστον στην προκειμένη περίπτωση, καθώς η χρηματική πληρωμή είναι κάτι που αργεί ακόμα. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Το να συμμετέχεις στο ερευνητικό του πολυτεχνείου και δη για λογαριασμό του Ρυθμιστικού Σχεδίου είναι σίγουρα κάτι για το οποίο πολλοί καριερίστες αρχιτέκτονες θα σε ζήλευαν. Το ενδεχόμενο να τους ανοίξουν κι άλλες πόρτες με το ερευνητικό στο βιογραφικό τους είναι σίγουρα κάτι που το έχουν πολύ καλά στο μυαλό τους.

Αυτό όμως που διαφοροποιεί τους συγκεκριμένους μεταπτυχιακούς από άλλους είναι το γεγονός ότι αυτοί έχουν εμπειρία από εξω-ακαδημαϊκές διαδικασίες, που όπως ξέρουμε όλοι είναι αυτές που πλουτίζουν τη σκέψη και βαθαίνουν την κριτική, σε αντίθεση με το αποστειρωμένο μάθημα στα σχεδιαστήρια, στοιχείο που σίγουρα μέτρησε την ώρα της επιλογής τους. Και είναι ζήτημα για τον καθένα το πώς διαχειρίζεται όλη αυτή τη γνώση η οποία να το ξαναπούμε, δεν είναι ακαδημαϊκή, αλλά είναι προϊόν προσωπικής και συλλογικής δουλειάς ανθρώπων, πολλές φορές αντιθετικών προς το ίδιο το πανεπιστήμιο. Το να παραδίδεις έτσι τη σκέψη και τα εργαλεία σου, εντείνοντας μια τέτοια αφομοιωτική συνθήκη, είναι ζήτημα θέσης. Το ζήτημα δηλαδή του με ποιους βλέπεις τον εαυτό σου και από ποια θέση επιλέγεις να μιλάς. Και αυτό δεν είναι κάτι καινούργιο, όπως είπαμε ήδη, αυτό έκανε η πλειοψηφία των καθηγητών μας με τη συνολική εμπειρία των 70s...

Όλα αυτά δε γράφονται γιατί γουστάρουμε να κατηγορούμε πρώην συμφοιτητές μας. Ίσα ίσα που αυτές είναι διαδικασίες δύσκολες και καθόλου ευχάριστες, και πρέπει πάντα να αντιμετωπίζουμε την κάθε περίπτωση με διάγνωση και κατανοητική ματιά. Η αλήθεια είναι όμως πως τα πράγματα δεν είναι ιδιαίτερα ρόδινα στον έξω από το ίδρυμα κόσμο και δεν υπάρχει πλέον χώρος για αυταπάτες και «δε βραρίεσαι». Κοιτώντας λοιπόν το ερευνητικό στη συνολική του κλίμακα, βλέπουμε πως πρόκειται για ένα μέγα-project που αφορά το κέντρο της αθήνας (και του πειραιά σε δεύτερη φάση) και πως αυτοί που συμμετέχουν το κάνουν κατά παραγγελία του κράτους, αυτού δηλαδή που δεν προσφέρει μόνο τις λύσεις αλλά και τα προβλήματα τα ίδια. Και ξέρουμε πολύ καλά ότι και τα προβλήματα και οι λύσεις τους επιβάλλονται με πολλή βία. Γι' αυτό το λόγο, μας είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρούμε μια δικαιολογία για το ότι αυτοί οι άνθρωποι επιλέγουν να υπομείνουν όλο το συρφετό των υπουργικών υπαλλήλων και του καθηγητικού κυκλώματος με τα οποία συναναστρέφονται, πέρα από τις βλέψεις τους για ατομική ανέλιξη. Ας μη μας παραξενεύει ο αριστοτελικός λόγος και οι δηλωμένες αγνές προθέσεις, γιατί αυτό που πραγματικά δίνει βαρύτητα στον λόγο σου δεν είναι μόνο το τι λες, αλλά όπως είπαμε, και από ποια θέση. Και μπορούμε να πούμε ότι αυτοί που στελεχώνουν τέτοια ερευνητικά και δη οι πιο “αριστεροί” εξ αυτών, τρέφουν μάλλον συνειδητά αυτές τις αυταπάτες, όσοι τις τρέφουν, για να μη χρειαστεί να δηλώσουν ξεκάθαρα ποια είναι αυτή η θέση, στους άλλους, ίσως και στον εαυτό τους.

αντί επιλόγου

Σε καμία περίπτωση δεν θεωρούμε τους εαυτούς μας - ως σπουδαστές στην αρχιτεκτονική - ειδικότερους από άλλους να μιλήσουμε για την πολύπλοκη σχέση που λέγεται αθηναϊκό κέντρο, τα προβλήματατά του και τις μεθοδεύσεις που κρύβονται πίσω από τα λεγόμενα. Έτσι κι αλλιώς η προσέγγιση μας ήταν λιγότερο μια κριτική με “επιστημονικά επιχειρήματα” και πολύ περισσότερο η συλλογική ματιά κάποιων που κινούνται σ' αυτήν την πόλη. Ένα πράγμα που θεωρούσαμε όμως ότι μας αντιστοιχεί είναι να οργανώσουμε μια συζήτηση για κάτι που σχεδιάζεται δίπλα μας, χωρίς να αξιωνόμαστε με αυτή την προσούρα μια σφαιρική απάντηση, παρά μόνο μια συνεισφορά στην κουβέντα που είναι επιτακτικό να ανοίξει. Εξω αλλά και μέσα στο πανεπιστήμιο. Γιατί δεν μπορούμε να πηγαυοφέρνουμε καλοκομμένες ή σκατοκομμένες μακιέτες σαν να μην τρέχει τίποτα, στους ίδιους χώρους που κάποιιο σχεδιάζουν τη διαχείριση του κέντρου, σε μία κοινωνική συνθήκη που φλερτάρει με το φασισμό.

επιστημονικές απαντήσεις

- για ένα κέντρο που αναγκασμένοι άλλους κατακαμύοι με φόβο οφρύνονται
  - για ένα κέντρο που φρασιότες κίνων πογκρήμια με τη συνοδεία της ελληνικής αυτονομίας
  - για ένα κέντρο που το real estate επενδύει αόφρμια και αποτελεσματικά
  - για ένα κέντρο που οι μαφιές έχουν τα δικιά τους σχέδια
- υπάρχουν τέτοιες απαντήσεις; επιστημονικές

εκδήλωση

πολυτεχνείο, αθρριο αβέρωφ, 20/06, 18:00
το ερευνητικό στην αρχιτεκτονική

για το κέντρο της αθήνας

Τι σημαίνει είσοδο αρχιτεκτονικόσ στο ερευνητικό και μετέπειτα στο κέντρο της Αθήνας για λανθασμένο του κράτους? Τι αντίκτισπο έχουν αυτές οι πράξεις, στις κοινωνικές σχέσεις και με ποιους τρόπους επιβάλλονται, στο χώρο. Τα μικροστικά όνειρα για μια πόλη καρτ ποστάλ, καθαρή και τακτοποιημένη κρεμάσεται πάνω μερικούς ακαθάρτους νομισματοπλάτες για να αναπτυχθεί και να επιβάλλει την ομοιομορφία του. Τι αν είναι, οριστέρι ένους, βολέντα, οφρμια περισσότερο. Γιατί αυτόι μπορούν να κάνουν τη δουλειά καλύτερα και από τους φρασιότες. Έχοντας φρασιότες τον λόγο και τον αλφάτο των κινήσιων βασισμένων στην κοινωνική εμπειρία, μπορούν να κινούνται χωρίς πολλές αντιρρσές, μπορούν να συγκαλλιστούν την πραγματικότητα, να απολλώνουν τις μακιέτες και να επιστραφωκαστούν τις ολικές σχέσεις που ενυπάρχουν στην πραγματική πολεοδομία. Αυτή της καθημερινής πόλης, της βρωμιάς, των πολλών υποκειμένων και των συγκερούσεων.

αυτάκαχειρίρμένο
στην **Α**ρχιτεκτονική

αυτοδιαχειριζόμενο
στέκι ★ αρχιτεκτονικής